

**Adami Tanneri E Societate Iesv, S. Theologiæ D. Et In
Academia Ingolstad. Professoris, Theologiæ Scholasticæ
Tomus ...**

Cum triplici Indice

De Fide, Spe, Charitate, Ivstitia, Religione, caeterisq[ue] virtutibus [et]
vitijs: ac varijs hominum statibus. Secvndæ Secvndæ S. Thomæ
Aqvinatis Respondens

Tanner, Adam

Ingolstadii, 1627

II. De communibus titulis & causis ad restitutionem obligantibus, vt sunt
damnificatio non deliberata; impeditum vel non procuratum bonum
alterius; & possessio rei alienæ bona fide.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72877](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72877)

secundum formam distributiue iustitiæ, liberaliter distribuens (nulla stipulatione præuia interueniente) quosdam excludit; peccare quidem ille potest contra charitatem; sed restituere tamen prætermisiss nihil tenetur. Ita quoad rem omnes. Et primum patet ex dictis de Charitate q. 6. dub. 1. Potest enim ea res esse causa & occasio scandali ac odij. Secundum probatur. Quia tali casu nullius ius violatur, nec vlla iustitia: non commutatiua, quia nulli adhuc ius acquisitum erat, vt supponitur: nec distributiua; cum hæc non veretur nisi in distribuendis bonis communibus, vt suo loco dictum quæst. 2. dub. 4.

26 **ASSERTIO VIII.** Distributor tamen in tali casu, à Principe designatus, si quosdam excludat, aut contra præscriptum Principis alijs plus det, alijs minus, tenetur ad restitutionem, non quidem per se ipsis partibus communibus faciendam, sed domino. Ita communis. Et secunda pars colligitur ex dictis; quia prætermisiss non habebant ius ad eiusmodi bona, ac proinde nullâ passi sunt iniuriam.

Prima & tertia pars probatur. Quia talis violat iustitiam commutatiuam erga suum dominum; cum ex officio teneretur ad præscriptam distributionem; nec omnino de pecunijs domini disponere potuerit, nisi ex eius voluntate: Ergo tenetur ad restitutionem faciendam ipsi domino per se.

27 Quod si constet, dominum suam voluntatem non mutasse, sed potius manente voluntate pristina, velle adhuc, vt neglectis partibus fiat distributio (quod tam diu præsumitur, quam diu de voluntate mutata non constat) tum vtrique, ex voluntate ipsius domini pauperibus, per accidens facienda erit restitutio. Quod etiam pariter dicendum, si interueniente stipulatione, dominus iam se communitati ad eiusmodi distributionem obstrinxisset; tunc enim, quia partes ratione stipulationis, ius saltem ad rem acquisissent, iuxta dicta q. 1. dub. 1. illis esset restitutio facienda. Plura inferius quæst. 8. dub. 2.

D V B I V M II.

De communibus titulis, & causis, ad restitutionem obligantibus; vt sunt damnificatio non deliberala; bonum alterius impeditum, vel non procuratum; & possessio rei cum bona fide.

s. Thom. 2. 2. q. 62. a. 4. 6. 7.

QUÆRITUR I. Ex quibusnam titulis generatim nascatur obligatio restituendi.

28 **ASSERTIO I.** Restitutionis strictè acceptæ, pro compensatione damni iniuste illati, duo generatim sunt tituli, seu fontes; videlicet res accepta, & iniusta acceptio, siue damnum iniuste illatum. Ita cum S. Thoma q. 62. art. 6. Caietanus ibidem Sorus 4. de iustitia q. 2. art. 2. Couarruuias in regulam Peccatum part. 2. initio, Carbo quæst. 7. de re-

stitutione, & alij recentiores. Ratio est. Quia duobus tantum modis contingit iniuste damnum proximo dari; aut quia possidetur res ipsius contra eius iustam voluntatem; aut quia iniuste accepta, seu destructa est res ipsius. Ratione prioris tituli, ad restitutionem tenetur omnis ille, qui rem alienam habet, domino rationabiliter inuito, quamuis eam ipse non abstulerit; vt si quis seu dono, seu emptione, adeoq; bona etiam fide acquisierit equum alteri furto sublatum. Ratione secundi tituli ad restitutionem tenetur omnis ille, qui proximo nocumentum aliquod per propriam & formalem iniuriam intulit; siue quia bonum alterius ex officio procurandum, aut damnum ex officio auertendum, neglexit &c. vt inferius declarabitur. Vbi etiam explicabimus, an & quid restituere teneatur ille, qui solum per materialem iniuriam res alterius læsit.

29 **ASSERTIO II.** Isti tituli aliquando sunt coniuncti; aliquando separati. Ita communis. Primum patet exemplo furis, qui & accepit, & possidet rem alienam. Secundum patet ex dictis.

30 **ASSERTIO III.** Inter hos titulos magna est differentia; nempe quod obligatus ad restitutionem ratione iniustæ acceptionis, teneatur etiam ad restitutionem, quamuis res perierit, absque omni eius vtilitate; alter autem non, nisi de facto alienum habeat, aut ex alieno factus sit ditior; quod ipsum etiam aliquo modo alienum censetur. Ita omnes. Ratio patet. Quia hic ideò solum tenetur ad restitutionem, quod alienum habeat; ille vero, quia iniuste accepit seu læsit, siue inde aliquam vtilitatem perceperit, siue non.

31 **ASSERTIO IV.** Si de restitutione latè accepta loquamur, videlicet pro redditione alieni quocunque titulo debiti, tum prioribus duobus titulis adijcienda erit acceptio alieni etiam iusta, seu debitum ex contractu, vt accidit in mutuo, pignore, commodato, deposito &c. quibus casibus sæpe etiam res præter culpam habentis destructa restitutioni obnoxia esse potest, vt docet S. Thomas loc. cit. & patebit infra. Debitum autem ex stipulatione non restituitur, sed soluitur, vt rectè etiam notauit Lessius cap. 7. dub. 5. Sententiæ autem iudicis restitutionem imperantis nullam hęc mentionem faciunt authores, quia loquuntur de restitutione facienda ex ipsa rei natura, ac citra iudicis sententiam.

32 **QUÆRITUR II.** Quid restituendum à damnificante bona aliena, præter intentionem, aut siue culpa graui?

Antequam respondeatur, supponendum primò; Bona aliena lædi posse dupliciter; primò commissione; vt cum quis domum alterius accendit. Secundò, pura omissione, vt cum quis negligit incendium extinguere. Et vtrunq; rursus fieri potest, aut cum culpa, aut sine culpa, saltem graui.

33 Supponendum secundò. Etsi Theologi duas tantum culpas distinguant, mortalem & venialem; à Iuristis tamen, qui nomine culpæ in proposito generatim intelligunt defectum diligentie, ob quam damnum aliquod sequitur, quadruplicem distinguunt, apud Syluestrum V. *Culpa*; Nauarrum Manual. cap. 7. num. 177. Petrum Nauarrum lib. 2. de restitut. cap. 1. n. 51. & alios. Primam vocant *dolum*,

siue

siue culpam *latissimam*, quæ videlicet ex intentione committitur, vel certe committi præsumitur. Vnde rursus dolus alius est verus, alius præsumptus; quem nonnulli, ad distinctionem prioris, vocant culpam *latiorem*, apud Lessium lib. 2. cap. 7. dub. 6. n. 23. Secunda culpa dicitur *lata*, quæ est ommissio eius diligentia, quam in simili negotio, homines eiusdem conditionis communiter adhibere solent. Tertia *leuis*, quæ est ommissio eius diligentia, quam solum diligentiores eiusdem notæ homines adhibere solent, in simili negotio. Quarta *leuissima*, cum omittitur diligentia, quam non nisi diligentissimi & prudentissimi adhiberent.

Quæ quidem culpæ acceptio ad externum forum pertinens, adeo à veræ culpæ ratione in foro conscientia discrepat, ut sæpe quod apud Iuristas, modo explicato, est *lata*, aut etiam *latissima* culpa; apud Theologos, in foro conscientia, ob inconsiderationem seu inaduertentiam, sit nulla: & rursus quæ apud Iuristas dicitur *leuis*, aut *leuissima*, ob peruersum affectum delinquentis, in conscientia sit grauis & mortalis, ut consideranti patebit.

Supponendum tertio, ex Syluestro, & alijs citatis, tripliciter aliquem obligari posse ad compensationem damnorum alienis bonis illatorum. Primo ratione delicti præcise, secluso omni officio & contractu. Secundo ratione contractus, v. g. depositi, commodati, locati, &c. Tertio ratione officij, quale habent Prælati, Confessarij, custodes, pastores, respectu personarum, aut rerum ipsis commissarum.

His positis, quatuor sunt certa. I. Ex sola intentione lædendi, si ipsa actione exteriori contra ius suum nemo lædatur, non oriri obligationem restituendi; ex communi apud Adrianum de restitut. §. *Consequenter quæres*, Caietanum q. 26. a. 2. Petri Nauarrum lib. 2. cap. 2. n. 241. Molinam tract. 2. disp. 725. & tract. 4. disp. 51. Vnde lucrum ex contractu rei ipsa iusto obtentum, iure retinetur; etiam si contrahens putarit esse iniustum.

II. Ad nihil etiam teneri, qui omni diligentia adhibita, ne noceret, adeoque sine omni culpa, etiam civili, nocuit, seu omittendo, seu committendo: nec ratione solum delicti, nec ratione contractus, aut officij; nisi expressum pactum assurationis intercesserit. Patet ex cap. finali & cap. *si quis*, de iniurijs, & cap. vnicò de commodato. Et docet aperte Augustinus epist. 154. Ratio est. Quia nullus titulus restitutionis hoc casu locum habere potest: nec rei videlicet acceptæ; nec iniustæ, aut iniustæ acceptationis.

III. Eum, qui alterum in suis bonis ex intentione, adeoque scienter, & contra ius suum, per commissionem damnificauit, eiu rem suam abstulit, teneri ad compensationem omnium damnorum, quocumq; tandem casu res ablata perierit, ut ex communi docet S. Thomas q. 62. a. 6. & patet ex cap. *si culpa tua*, de iniurijs. Ratio est. Quia contra iustitiam cõmutatiuam, ac per formalem iniuriam, in proprijs bonis, alteri damnum datum est.

Huc verò non spectat ille, qui aliena læsit, ut sua, quibus illa nocebant præter ius, quæque aliter seruare non poterat, tueretur, v. g. destruendo do-

num vicinam incendio correptam, iuxta Sa. V. *Restitutio*; quia iure suo vtens, aut seipsum cum debito moderamine defendens, nulli facit iniuriam.

IV. Eum qui etiam ex intentione damnificauit proximum sola ommissione, non teneri ad restitutionem, nisi ex iustitia erga damnificatum, debuerit damnum impedire; ex dictis dub. 1.

Difficultas autem manet de posituè damnificante, per aliquam culpam saltem ciuilem, etsi præter intentionem; aut negatiuè quidem solum, sed cum ex iustitia damnum fuisset depellendum; an & quo modo ij teneantur ad restitutionem, siue, ut dictum, ratione solius delicti, siue etiam ratione contractus, aut officij.

De qua re sunt variae, & quidem vniuersim tres Doctorum sententiæ; duæ extremæ, & vna media. Nimirum 1. eademque communis, damnificantem, ratione delicti præcise, solum ad restitutionem teneri ex culpa crassa. 2. ad restitutionem teneri ex omni culpa, etiam leuissima. 3. ad restitutionem tam ratione delicti, quam ratione contractus, aut officij, teneri solum ex culpa crassa, & quæ simul etiam in foro conscientia sit mortalis. Hanc sententiam primus docuisse videtur Sotus lib. 4. de Iustit. q. 7. a. 2. cuius proinde sententiam nouam esse notarunt Bannes & Salon. hic q. 62. art. 6. sed quam hodie non pauci recentiores sequuntur, ut dicemus.

ASSERTIO I. Etsi speculatiuè probabilius videatur, ratione nudi delicti, in conscientia ad restitutionem teneri (idq; sub peccato mortali, aut veniali, pro ratione materiae) qui alterum quacumq; culpa etiam ciuili, etsi præter intentionem damnificauit: practice tamen satis probabile & tutum est, ratione solius delicti, in foro quidem conscientia, & ante sententiam Iudicis, neminem teneri ad restitutionem sub peccato mortali faciendam, etiam si damnum graue præter intentionem sit illatum, nisi ex culpa lata, & quæ in foro conscientia etiam fuerit mortalis. Prima pars traditur ab Adriano in 4. materia de restitut. Angelo V. *Culpa*, & satis aperte asseritur cap. finali, *si culpa tua*, de iniurijs & damno dato, & cap. Consultuisti 2. q. 4.

Ratio potissima est; quia ipsa naturalis æquitas postulare viderur, ut damnum potius luat nocens, seu is, à quo damnũ datum & profectum est, quam alius penitus innocens; ac proinde ut ipsius etiam inaduertentiæ seu inconsiderationis nocumentum ferat ille, qui inaduertentiam seu inconsideratione illam, quacumq; demum ratione admittit; non alius, in quo nulla penitus est culpa, seu defectus. Esto interim ille ipse, in foro conscientia, nullam penitus culpam admiserit; immò fortassis nec maiorem etiam diligentiam adhibere absolutè potuerit, quam eam ipsam, quam adhibuit. Oritur enim hæc restitutionis obligatio, nõ per modum pœnæ ex culpa, sed ex ipsa inæqualitate, seu acceptione secundum rem iustitiæ opposita, & ab altero quomodocumq; causata. Fauentque eidem sententiæ multa iura, Institut. de obligationibus, quæ ex delicto nascuntur. S. *Iniuria*, & l. *Qui occidit*, §. *In hac quoq; actione*, ff. Ad legem Aquiliam.

Idemque in casu, quo quis dando operam rei illicitæ, ita inconsultò nocuit, sentiunt Abbas

in caput finale de iniurijs, Medina de restitutione q. 9. Couarruias in epitome part. 2. cap. 6. §. 8. num. 12. post Gabrielem in 4. d. 15. etsi eam distinctionem in proposito non immerito repudiet Petrus Nauarrus lib. 2. de restit. cap. 1. cum illa diuersa conditio operis nihil per se ad iustitiam vel iniustitiam operis, seu operantis conferat.

43 Nihilominus posterior pars assertionis, quoad prius illud dictum, requiri ad eam obligationem culpam latam, est communis Doctorum sententia, vt testatur Syluester V. *Culpa*, q. 4. vbi vniuersim docet, neminem ratione delicti ad restitutionem in conscientia teneri, nisi ex dolo, aut culpa lata: quod, inquit, multi Doctores habent pro dicto singulari. Sed, vt infra ait, est opinio communior, quam sequuntur Ioannes Anagnia, Panormitanus, Rosella. Idq; ipsum extra casum, de animalibus damnificantibus, sentit etiam Carbo q. 7. de restit.

44 Ratio est; quia secluso peculiari pacto, aut titulo, nemo tenetur ad maiorem diligentiam adhibendam, quam quæ communiter ab alijs eiusdem conditionis hominibus, in simili materia, solet adhiberi: Ergo eo ipso, quod talis, vitando culpam latam, debitam eiusmodi diligentiam adhibuit, nõ videtur obnoxius restitutioni.

45 Requiritur verò etiam culpa in conscientia mortalem, tradunt non solum Sotus loc. cit. sed etiam Petrus Nauarrus lib. 2. de Restit. cap. 1. num. 46. 48. 51. & 61. Henriquez de irregularit. cap. 15. Tolerus edit. ant. lib. 5. cap. 18. Sa V. *Culpa*, & V. *Restitutio*, quos etiam sequitur Lessius cit. cap. 7. num. 24. & 27. & fauet Azor tom. 3. l. 3. cap. 17. & 18.

Ratio eiusdem partis est; quia quando culpa solum venialis est, tum non est perfecta in ratione iniuriæ: Ergo ipsa per se sola non videtur posse perfectam, adeoque grauem restitutionis obligationem inducere, quandoquidem obligatio compensandi non potest esse maior in suo genere, quam iniuria, ex qua nascitur.

46 Ad leges autem, & canones in contrarium adductos, commodè potest dici, esse penales; ac proinde non obligare ante sententiam iudicis; præterquam quod Lessius existimat, Canones non loqui de culpa solum leui, sed lata & mortali; aut certè in foro externo niti præsumptione culpæ latæ & mortalis: quæ præsumptio cessat in foro conscientie, vbi veritas stat contra præsumptionem.

Atque eadem est ratio quasi delicti; quando quis videlicet, secundum imputationem legum, quasi reus censetur ob delictum, vel factum alterius suæ potestati subiecti, vt videre est ff. de ijs, qui deiecerunt vel effuderunt aliquid; Item ff. Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur; item Instit. Cod. & ff. de noxalibus actionibus, item ff. tit. Si familia furtum fecisse dicatur. Item Instit. de actionibus & obligationibus, quæ ex delicto nascuntur. Satis enim probabile est, has leges in conscientia per se non obligare, ante sententiam iudicis, si quando citra culpam latam & mortalem damnum datum sit, vt præter alios Doctores citatos tradit etiam Azor lib. 3. cap. 8. etsi de animalibus nocuum inferentibus, præter Iuristas & Canoni-

stas, aliter etiam sentiat Carbo q. 7. de Restitut. propter cap. vlt. de iniur. quod tamen etiam solum in foro externo receptum esse putat Lessius lib. 2. cap. 9. dub. 17. num. 119.

47 ASSERTIO II. Probabile est, ratione solius delicti, nec sub veniali quidem obligari ad restitutionem, qui nocendo, ex imperfectione, actus solum venialiter peccauit. Ita cum Syluestro Lessius num. 28. idemque significat Azor cit. cap. 8. etsi Pet. Nauarrus, alijque nonnulli etiam pro secunda parte prioris assertionis citati aliter sentiant. Probatum. Tum quia isti iuxta mores humanos, & respectu quidem hominum, qui ita lædunt, fortuito potius, quam humano modo læsisse censentur. Tum quia obligatio restituendi, in materia aliquin graui, non potest esse venialis. Cum ergo in præsentem non obligentur ante sententiam sub mortali, vt dictum, non obligabuntur etiam sub veniali.

48 ASSERTIO III. Idem sentiendum, tamen ex ignorantia comitante, maior illa, & indebita diligentia & circumspectio fuerit omissa; seu quod idem est, si quis omnem diligentiam debitam præstet, ne noceat, optet tamen casu obuenire alteri damnum, vel mortem: talis enim similiter immunis erit à restitutionis obligatione. Ita Lessius loc. cit. Exemplum est; si quis diligenti consideratione adhibita, quam prudens adhiberet, putet esse feram, & in mentem veniat fieri posse, vt sit hostis, ideoque telo petat; aut si quis iaculetur in altum eo voto, vt cadat in caput inimici, eo quod cogitet id esse possibile, quamuis prudenter credat, inimicum longe abesse. Idem fieri potest in Medico, vel Chirurgo respectu ægri, quem curant. Ratio est; quia nihilominus respectu tam actus externi, quam absoluti propositi, damnum illud consequens est fortuitum, iuxta ea, quæ de ea ignorantia generatim diximus tomo 2. disp. 4. q. 9. dub. 1.

49 ASSERTIO IV. Ratione contractus, damna inconsulto illata, in foro conscientie, sub peccato mortali compensanda sunt; si vel pactum assicurationis interuenierit; vel res aliena perierit, dum quis ea ad vsus non concessos vitur; vel dum est in mora eam restituendi. Ita ex communi docent citati, speciatim Syluester V. *Culpa*, & V. *Commodatum*, Nauarrus cap. 17. num. 181. & 184. & 199. Salon & Aragonius quæst. 62. art. 6. Lessius cit. cap. 7. num. 37. qui tamen posteriores duos casus limitat, nisi id fiat, domino vsus illum, aut retentionem ratam habente; quod satis per se intelligitur.

Colligitur assertio ex citatis capitulis de iniurijs, & cap. vnico de commodato, & Institutionibus, quibus modis re contrahatur obligatio §. Item 11. Ratio est. Quia primus tenetur titulo iustæ acceptionis; alij ratione acceptionis iniustæ. Nam vt re commodata v. g. ad inconcessos vsus, aut per moram diutius retinere, quæ conuentus sit, æquiualeat iniustæ acceptioni etiam directè voluntariæ.

50 ASSERTIO V. Probabilius est, rem alienam præter intentionem damnificantem, ex contractu quidem solius domini vtilitatem spectante, vt est nudum depositum, teneri solum de culpa lata;

ex contractu vero vtriusque commodū spectante, vt est pignus, conductū, & locatum, teneri de culpā leui: ex contractu demū solum in accipientis vtilitatem inito, vt est commodatum (excepto precario, iuxta legem, *Quæstum*, & l. *Contractus*, ff. de regulis iuris) teneri etiam de leuissima; idq; etiam si coram Deo nec mortalis, nec venialis culpa fuerit commissa: licet interim simul probabile sit, citra culpam mortalem damnificantis, aut pactum assecurationis, nec ex contractu quidē in conscientia, ante sententiam Iudicis, contrahi obligationem sub mortali restituendi damnum, præter intentionem illatum.

51 Priorem partem tradit communis sententia, tam Theologorum, quam Iurisperitorum; ac speciatim S. Thomas q. 62. a. 6. quem sequuntur Caietanus, Aragonius, Bannes, alijq; Theologi ibidem, Item Nauarrus man. cap. 17. à n. 181. & 199. Syluester V. *commodatum*, & apud eundem communis sententia Canonistarum, item Molina. disp. 245, Azor tom. 3. lib. 4. cap. 6. Rebellus lib. 1. de contractibus q. 10 à n. 7. Lessius loc. cit.

Probatum tum ex dispositione iuris, tam Canonici, quam civilis cap. vnico de commodato, & cap. 2. de deposito. Infitur. cit. §. *Item is*, & §. *Interea is*, & §. *Creditor* & l. *Contractus* ff. de Regulis iuris, & l. *In rebus commodatis*, & l. *Si certi* ff. de positi vel contra. Tum ex ipsa æquitate naturali, quam rectē etiam declarauit S. Thomas loc. cit.

52 Nam si quis per contractum rem alienam in suā solum vtilitatem accepit, æquum nullo modo est, vt dominus ex beneficio damnum sentiat, saltem si vel minima culpa ex parte vtentis interuenerit, vt rectē S. Thomam limitauerunt Caietanus & Bannes. Quod si in vtilitatem solius domini cedat contractus, vt sit in nudo deposito, æquum nullo modo est, vt ratione talis contractus maiori onere grauetur possessor, quam alius quispiam, qui extra contractū rem alienam damnificauit. Imò vero par est, vt non nisi de maiori culpa teneatur, quam alius, ex quo dominus rei nullam vtilitatem percipiebat. Quis enim aliās vellet depositum gratis recipere? Deniq; quando contractus in vtriusq; partem vtilitatem cedit, æquum est, vt aliquo saltem modo damnum seu damni periculum diuidatur; ita videlicet, vt saltem damnum ex leuissima culpā secutum dominus ferat, non possessor.

53 Notandum tamen, cum quis seipsum ad seruandum depositum obtulisset, aut aliquid pro custodia accepisset, teneri etiam de leui culpā, vt haberetur in cap. *Bona fides*, de deposito; & est hæc vniuersalis regula Syluestri V. locatio q. 17. quam probat etiam Salon hic q. 62, a. 7. controuersia 3. eum, qui iam aliunde tenebatur de graui culpa, si accipiat pretiū, teneri etiam de leui; & qui antea tenebatur de leui, teneri de leuissima.

54 Secundam partem tradit Sotus lib. 4. de iustitia q. 7. a. 2. qui vniuersim requirit culpā mortiferam. Idem sequuntur Sa. V. *Commodatum* & V. *Culpa*, Henriquez de irregularitate cap. 15. Toletus loc. cit. eandemque sententiam probabilem censet Lessius n. 43. Ratio est. Quia stando præcisè iure naturali, ex probabili, nemo tenetur nisi ob culpam latam, eamque mortiferam, vt fufius probat Lessius; &

leges illæ humanæ in foro quidem conscientie non videntur vsu receptæ: & præterea existimari possunt pœnales; ac proinde ante sententiam iudicis non obligantes.

Addit tamen limitationem Sa V. *Culpa*, nisi aliud sit conuentum (de quo supra) aut res effectus eiusmodi, quæ exactam requireret diligentiam, & per negligentiam læsa esset: *quanquam in q3*, inquit, *multum potest prudentia & æquitate ratio, quid sit agendum decernere*, de quo infra.

55 **ASSERTIO VI.** Et si quidem similiter probabile sit, secluso peculiari pacto, ratione officij neminem sub mortali teneri ad compensanda damna inconsulto illata, nisi culpa lata & mortalis interuenerit: multo tamen probabilior & certior est communis sententia, asserens, nulla habita ratione peccati in foro conscientie; pro varia conditione tam officij, quam culpæ civilis, restitutionis obligationem, modo superius explicato, varie contrahi.

Prima pars, quam expresse tradit Sotus loco cit. cum alijs recentioribus assertionem prima pro secunda eiusdem parte citatis, probatur ex dictis; est enim inter Doctores communiter receptum, per se loquendo, minus aliquem teneri de culpa, ratione officij, quam Commodatariū ratione commodati. vt videre est apud Petrum Nauarrum n. 5. & 6. Salonem q. 62. a. 7. controuersia 3.

56 Quin etiam Panormitanus in cap. *Cum causam*, de testamentis, docet, Iudicem (eadem est ratio aliorum officiorum) solum teneri de dolo & lata culpa, non autem de leui & leuissima; quod etiam generatim asserit Carbo q. 71. de damnificante indirecte; & exemplum asserit de medico & chirurgo. Lessius quoque dub. 7. similiter ait, neminem teneri in foro conscientie ex culpa leui, vel leuissima in officio, sed solum ex graui, seu ex lata, saltem respectiue, hoc est, quæ ratione officij gerentis lata sit; esto ratione aliarum personarum foret leuis; idque in specie etiam contra Syluestrum asserit de tutore & curatore ibidem n. 31. item de consulente n. 33.

57 Secunda pars assertionis probatur ex dictis pro priore parte assertionis quintæ, ob paritatem rationis: Sicut enim contractus, ita & officia quædam in vtilitatem solum aliorum suscipiuntur; vt que gratis, & ex sola charitate præstantur; alia in vtilitatem vtrorumque tam fungentium, quam recipientium; qualia sunt, vt rectē Salon q. 62. a. 6. controuersia 5. notauit, omnia officia Principum, Iudicum, Gubernatorum, & eorum qui ex officio stipendium recipiunt.

58 Quare etiam apud omnes certum videtur, eos qui ex sola charitate officium aliquod obeunt, per se non teneri nisi de culpa lata; quia æquum est, vt isti non ita facile damnum sentiant ex gratuita charitate. De leui autem, & leuissima, eos qui se tanquam peritos & certos damni propulsandi, aut etiam peritiores vltro obrudunt; hi enim hoc ipso recipiunt in se, quod alterum velint indemnem seruare; qui se illis etiam hoc tacito pacto committit, vt rectē etiam cum Syluestro V. *Culpa* q. 4. docet Lessius n. 32.

Qua ratione, si chirurgus probe gnatus se non posse curare, vel etiam dubius, num possit, nihilominus se obrudat, tanquam curaturum, planè manifesti doli reus tenetur, ratione cuius ad restitutionem eum teneri, dubitari nullo modo debet. De consulente verò plura inferius.

59 **ASSERTIO VII.** Per Iudicis sententiam, ex illato damno, iuxta iuris dispositionem, ad restitutionem damnatus, tenetur planè etiam in conscientia tali sententiæ parere. Ita omnes. Et patet. Quia iuxta Iudicis sententiæ parendum est: est autem iuxta sententia, quæ secundum leges fertur.

60 **ASSERTIO VIII.** Interim quando sententia non profertur, cum res hæc omnis non satis certa sit & liquida, vt ex dictis colligitur, tutissimum quidem erit, & consultissimum, vt damnificantes, iuxta declaratam superius iuris dispositionem, restitutionem faciant, aut certè alioquin cum læso amica compositione transigant, plus minusve pro ratione culpæ restituendo: attamen in foro conscientie confitentis, ante sententiam Iudicis, si citra peccatum mortale læso indirecta acciderit, non sunt facilè cogendi ad restitutionem, secluso peculiari pacto assicuracionis. Primum per se patet.

Secundum probatur. Quia Confessarius, ordinariè saltem, vbi non agitur de satisfactioe, aut cautela pœnitentis, non debet adigere pœnitentem, ad quod ex probabili sententiæ alias sub mortali non tenetur; sed pœnitens, ex probabili sententiæ hoc casu sub mortali non obligatur, ad restitutionem, ex dictis: Ergo, &c.

61 Et sanè tam Confessarius, quam pœnitens, dum tantorum authorum opinionem probabilem iudicant, sine periculo ei se possunt conformare; esto ex proprijs principijs contrariam ipsi probabiliorē iudicent, vt partim patet ex generali doctrina, tradita tomo 2. disp. 2. q. 6. dub. 2. & 3. & disp. 2. de bello q. 6. dub. 4. partim suo loco de pœnit. tom. 4. dicitur. Idem docet Vasquez 1. 2. disp. 62. cap. 4. cum alijs.

Accedit, quod nec in foro quidem externo Iudices semper, ob eiusmodi damnificationem indirectam ad totius damni compensationem adigunt; quando quidem nonnunquam, cum ex vna parte de culpa sufficienti satis certò non constat, & ex altera parte suppetunt indicia valde vrgentia, reus solummodo damnatur in partem damni, vt notat Salon controuersa 5. Quanquam meo quidem iudicio, in tali dubio, potius omnino reus foret, absoluendus, quotiescunque videlicet culpa proportionata iuridicè non satis probatur: quia tunc in fauorem rei & possessoris potius, quam alterius læsi, videtur declinandum. Vnde est.

62 **ASSERTIO IX.** Quoties dubium est, an res per culpam sufficientem in externo foro, pro ratione materiæ & casus; an potius fortuito, aliterue perierit: tunc longè probabilius est, neminem vel ex delicto, vel ex contractu, aut officio teneri ad restitutionem, secluso pacto assicuracionis. Ita rectè Sa V. *Restitutio*, vniuersim asserens, neminem teneri ad restitutionem, qui dubitat. (videlicet prudenter) an fuerit damni causa, vel an teneatur restituere. Quod etiam colligitur ex Syluestro V. *Restitutio*, 3. §. 6. & Valentia q. 6. pun. 7.

Et si Salon, in dubio, potius in fauorem læsi declinandum dixerit; quod non probatur. Ratio est. Quia in dubio melior est conditio possidentis; atqui reus ratione rei restituendæ, est in possessione eiusdem: Ergo.

63 **Quæritur III.** An & quid restituendū ab eo, qui alium à consecutione boni impedit. Pertinet etiã hæc quæstio ad titulū iniuste acceptionis, sed habet specialem difficultatem. Et quidè S. Thomas hic q. 62. a. 2. ad 4. speciatim agens de beneficijs Ecclesiasticis ait, iuste impediens, ad nihil teneri; at vero iniuste impediens *puta*, inquit, *si intendat eius nocumentum, quem odit, aut propter vindictam, aut aliud huiusmodi, teneri, non tamen semper in solidum.*

Clarius eandem sententiam tradunt Scotus in 4. d. 15. q. 6. a. 3. Richardusa. 5. q. 4. ad 7. Paludanus q. 2. a. 2. Item Antoninus, Angelus, Syluester, & vt apparet Caietanus hic cit. q. 62. a. 2. itemque alij, asserentes, eum qui impedit alterum à consecutione beneficij. si id fecit intendens commodum suum, vel amici, non teneri ad restitutionem: si autem fecerit in odium impediti, vt ei noceret, teneri.

64 **ASSERTIO I.** Qui sine vi & fraude aliquem impedit à consecutione alicuius boni, ad quod absolute nec ius in re, nec ad rem habebat, non tenetur ad vllam restitutionem; quantumuis malo animo impediat. Ita post Adrianum 4. de restitut. ex communi recentiores ferè omnes, Scotus 4. q. 6. a. 3. Couarruuias epit. 4. part. 2. c. 6. §. 7. num. 8. Nauarrus man. cap. 17. n. 69. Valentia q. 5. pun. 5. Pet. Nauarrus lib. 3. c. 5. n. 7. probatur. Quia tali casu, non inferitur damnum per iniuriam: nec ex violatione charitatis, sed solius Iustitiæ oritur obligatio restitutionis, vt dictum dub. 1. Sed & S. Thomas, cum expresse locutus sit, de impediens iniuste, contrarium non sentit.

65 **ASSERTIO II.** Qui inuitum ab obtinendo quocunque bono, quod licitè obtinere potuisset, impedit per vim aut fraudem, aut etiam sine hac à bono, ad quod alter habebat ius; tenetur ad restitutionem aliquam impedito faciendam. Ita omnes citati, & consentit Vasquez 1. 2. disp. 175. n. 13. & videtur certa; quicquid nonnulli apud Sa. V. *Restitutio* negent, teneri ad restitutionem, etiam si dolo quis testamentum mutari curarit.

Probatur. Quia talibus per veram iniuriam nocumentū inferitur; posterioribus quidè hoc ipso, quod habebant ius ad eam rem: prioribus vero, quia quisque habet ius, nemine per modos iustitiæ oppositos obstante, procurandi & acquirendi rem, quam alioquin licite poterat obtinere; estque hoc ius, pro ratione ipsius etiam rei, vel spei magis vel minus pretio æstimabile.

Dixi tamen, quod licitè potuisset obtinere; quia si licitè obtinere non potuit, etsi quidem pro iniuria seu nocumento violentiæ, seu fraudis illatæ, impedito satisfaciendum sit; hoc ipso tamen, quod is ad rem sibi procurandam ius siue accessum honestum nullum habebat, non est intuitu ipsius impediti, quicquam illi restituendum; vt si quis furem vi aut fraude à furto impediat; aut indignum à consecutione beneficij, vt rectè etiam docet Lessius dub. 18.

66 ASSERTIO III. Probabilius videtur, bonum impeditum in solidum esse compensandum, si quidem collatoris animus iam certo firmatus ac determinatus erat ad beneficium, nec aliunde, moraliter loquendo impediti posse collatio prudenter existimabatur. Ita expresse docet S. Thomas cit. q. 62. a. 2. ad 4. Sotus, Valentia loc. cit. et si Nauarrus in Manuali cap. 17. n. 73. Carbo q. 29. de restitut. Lessius dub. 18. & quoad impeditum per vim aut fraudem, à re, ad quam nullum ius habebat, Petrus Nauarrus loc. cit. non improbabiler contrarium sentiant, rati non in solidum esse faciendam compensationem, sed pro ratione iniuriæ, boni impediti, spei ac certitudinis acquirendi, iuxta arbitrium boni viri.

67 Sed probatur assertio; quia si certo iam erat obuenturum tale bonum, tum perinde est iniuste impediti à tali bono obtinendo, atque obtentum adimere, vt rectè dixit S. Thomas; sicut etiam idem est pecuniam à creditore certo recipendam habere: & in loculis repositam habere.

68 ASSERTIO IV. Si futura consecutio boni, non erat omnino certa & constituta, tum ab impediente restituendum erit plus vel minus, pro conditione negotij, & ipsius boni, ac propinquitatis seu certitudinis, atque etiam iuris eiusmodi bonum obtinendi, Ita omnes. Ratio est, quia bonum illud tali casu tantum non valet quantum bonum obtentum.

69 Ex his colligitur, impeditis sine vi & fraude à consecutione beneficij nondum collati, aut legati, ad quod nullum adhuc ius erat acquisitum, aut elemosynæ &c. nil restituendum ab impediensibus, vt docent Nauarrus, Couarruias, Petrus Nauarrus loc. cit. licet multi quoad beneficia contrarium sentiant, ij videlicet, qui etiam à collatore prætermisissis dignis, aut dignioribus putant esse faciendam restitutionem, de qua re supra dub. 1. n. 18. Impeditis autem iniuste, adeoque per vim aut fraudem, dignis seu dignioribus, non autem indignis restituendum esse, secundum ea, quæ diximus n. 65.

70 Quæritur IV. An & quid restituendum ab eo, qui alterius bonum, cum possit, ac debeat, procurare negligit? Et hæc etiam quæstio concernit iniustam acceptionem, locumque habet in confessorijs, parochis, iudicibus, reis, testibus, fiscalibus, curatoribus, custodibus, & alijs q vel comunitatis, vel priuatarum personarum bonum procurare debent, docendo, iudicando, fatendo, testificando, accusando &c.

71 Et suppono ex hoc, quod cum reus, testis, iudex, &c. suum officium non faciunt, triplex damnum consequi posse & solere. Primum est alterius partis litigantis, seu læsæ damnum, quod item triplex est, nimirum probum quoddam seu infamia, dum in accusando calumniam fecisse putatur; deinde noui sumptus, quos in probando crimine facere cogitur; demum carentia eius boni, pro quo litigatur. Secundum est damnum totius Comunitatis, in qua ex incuria seu indulgentia officialium, nascitur impunitas & licentia peccandi, & ex hac rursus alia mala. Tertium est lucrum illud cessans, quod ex punitione seu delatione legitime facta ad fiscum peruenisset; & quamuis de hoc ter-

tio potissimum sit quæstio, consequenter tamen etiam de alijs duobus agendum est.

Hoc posito, hanc vnicam & generalem de hac omni re assertionem & veluti regulam statuimus: nimirum omnem & solum illum hoc titulo ad restitutionem obligari, in quo tres sequentes conditiones simul concurrunt. Prima est, quod debuerit tale bonum alteri procurare ex iustitia, non legali tantum, iuxta dicta dub. 1. num. 12. consentiente etiam Vasquez 1. 2. d. 175. c. 1. Lessio lib. 2. cap. 12. dub. 18. sed vel commutatiuam, ratione officij, stipendij vel contractus; vel distributiua, proprie in utilitatem partium distribuentis bona communia.

Patet hæc conditio ex dictis dub. 1. Quia ex sola violatione iustitiæ commutatiuæ, aut distributiuæ modo explicato, oritur obligatio restitutionis; quicquid nonnulli ibidem in contrarium dixerint.

73 Secunda conditio est vt quis tale bonum procurare debuerit proprie ac per se, ex iustitia vel officio erga illum ipsum, qui ob bonum non procuratum damnum patitur; adeoque in gratiam & commodum ipsius damnificati, cuius nimirum causam ea in re proprie agere debuerat, vt Valentia q. 6. pun. 4. Condufione 3. bene & breuiter attingit & consentit Sa V. Restitutio. Quibus accedit Vasquez 1. 2. tom. 2. disp. 175. cap. 1. n. 9. Lessius lib. 2. cap. 13. dub. 10. et si id multi non videantur animaduertisse.

Ratio est. Quia in hac materia non potest oriri obligatio restitutionis, nisi ratione iniustæ acceptionis, adeoque ob damnum per iniuriam illatum illi, cuius bonum procuratum non est: at quotiescunque ego, non ex iustitia erga illum, ad eiusmodi boni procuracionem directè ac per se tenebar, tunc ommissa procuracione, nullam talis facio iniuriam, vt pote qui nullum ius habebat ad eiusmodi procuracionem per me faciendam: Ergo, &c. Exemplo sunt illi, qui captis & excisis publicis latronibus & grassatoribus, tutas tenentur præstare vias publicas; hi enim si negligentes sint in eo munere, tenentur quidem de damnis subditis, ac in ditione sui Principis illatis, sed non item de alijs, qui in alterius Principis ditione spoliantur; quantumuis præstitum officium etiam illis profuturum erat.

74 Tertia conditio est, vt vel deliberate fuerit ommissa talis boni procuratio; vel certe cum tali culpa, quæ damnificantem ratione officij, vel contractus, obnoxium reddat restitutioni, iuxta dicta quæstio. 2. Cum enim hæc obligatio non oriatur ex re accepta, nec iusta acceptione, sed iniusta, necesse est culpam interuenisse huic obligationi proportionatam, vt ibidem dixi. His igitur tribus circumstantijs concurrentibus, quia omittendo procuracionem boni ex iustitia debitam, per veram iniuriam proximo damnum datur, oritur planè obligatio restitutionis. Si autem vel vna deficiat, non oritur.

75 Ex qua doctrina innumeri casus resolui possunt, & in specie colligitur. I. non teneri Confessarium ad vllam restitutionem creditori poenitentis faciendam, tametsi poenitentem de restitutione monere culpabiliter etiam negligat, vt rectè docent Valentia q. 6. pun. 3. Sa V. Restitutio, Suarez 3. p. tom. 4. disp. 32. Sect. 6. & fere Lessius lib. 2. cap. 13. n. 77. licet Nauarrus in Manuali cap. 17. n. 22.

Summa Rosella, & Angelica V. restitutio. Petrus Nauarrus, alijque contrarium sentiant. Ratio est. Quia Confessarius ex officio non agit causam Creditoris, sed pœnitentis, quoad bonum spirituale.

76 Colligitur II. Reum iniuste crimen in iudicio negantem, ante sententiam, non teneri ad luedam corporalem pœnam, vt fatentur omnes; nec etiam ad pecuniariam multam fisco soluendam, quæ nimirum ad fiscum ex veri confessione peruenisset, vt rectè docent Adrianus quod lib. 6. Nauarrus man. c. 18. n. 49. Couarruias in epitome 4. p. 2. c. 6. §. 8. n. 10. Azor l. 5. c. 8. q. 5. Vasquez d. 175. c. 5. etsi contrarium sentiant Sotus l. 1. q. 6. a. 6. Molina tom. 1. tract. 2. disp. 95. Ratio est. Quia Reus, etsi obligatus sit, ad confitendum crimen, vt supponimus, propriè tamen ex officio, aut ex iustitia, non tenetur sua confessione procurare bonum fisci; nec etiam fisco aliquod ius iustitiæ commutatiuæ acquisiuit ad multam pecuniariam, ante sententiam. Idem ob eandem causam dicendum videtur de testibus, si non testentur, cum debent: immò etiam si falsum testentur, vt expressè docent Sa V. Restitutio, & Azor loc. cit.

77 Colligitur III. Tam reum iniuste negantem, quam testem falso testificantem, aut etiam legitime interrogatum non testificantem, teneri ad compensanda damna & expensas, quæ altera pars, ob negatam, seu tacitam veritatem patitur, vt ex communi docet Carbo quæst. 3. r. Sa citatus, post Sotum lib. 4. quæst. 7. art. 3. Medinam Cod. de restit. quæst. 9. Nauarrum man. cap. 17. num. 2. r. Ratio est. Tum quia reus falso & iniuste negans, positiuâ actione ius alterius partis lædit; perinde ac si aperto mendacio diceret, alteram partem ius nullum habere: Et testis legitime interrogatus, tenebatur quoque ex officio & iustitia, ad partem læsam sua testificatione indemnem seruandam.

78 Potest tamen hic, ob incommodum, quod sibi ex testificatione timet euenturum, excusari quandoque ab hoc onere, vt rectè etiam notarunt Sa & Lessius infra ex communi. Quod idem aliquis de reo non omninò improbabiler dixerit, si ex veri confessione, præter damni & expensarum compensationem alteri parti faciendam, grauissimam pœnam mortis aut mutilationis timeat, iuxta ea, quæ de reo suo loco dicta sunt supra q. 9. dub. 5. num. 97. modo interim illa, quæ ante iudicium reus debebat creditori, aut illi quem læsit, legitime persoluat, aut compenset; nam de hac obligatione nulla est quæstio.

79 Imò non improbabile est, etiam per se loquendo, testem quantumuis citatum, præcise ob denegatam testificationem, non teneri de tali damno partis vt cum Molina disp. 83. & Syluestro V. testis, docet Lessius lib. 2. cap. 30. dub. 8. Idem de reo indicat Vasquez loc. cit. cap. 2. Ratio est; quia non ita liquidè constat, tales ex officio siue ex iustitia erga alteram partem adtricem teneri ad bonum eius procurandum, vel eiusmodi damnus eius impediendum.

80 Colligitur IV. Iudicem in proferenda sententia negligentem, non solum teneri ad compen-

sanda damna, quæ partibus eius officium requirentibus, aut Reipublicæ inde consequuntur; sed probabiliter etiam ad multam illam pecuniariam fisco aut læsæ parti soluendam, quam Reus soluisse, si iure cum eo processum fuisset: quod pariter etiam de fiscali suum officium negligente dicendum. Ita docent Syluester V. Pœna quæst. 28. Salon. art. 7. controuersia 5. Carbo quæst. 3. r. qui dicit, eam esse communem omnium sententiam; & quoad fiscalem consentit Vasquez loc. cit. Nec est dubium de prima assertionis parte, quæ constat ex dictis quæst. 4. dub. 1. Fundamentum sumitur ex dictis: quia constat, Iudicem ex officio & iustitia teneri ad iustitiam administrandam, ob bonum Reipublicæ & partis eius officium requirentis: idè enim à Repub. stipendium recipit.

Secundum de multa ad fiscum spectante probatur. Quia Iudex & fiscalis ex officio & iustitia, adde etiam ratione stipendij, non solum bonum partium, & communitatis, sed, vt apparet, etiam fisci procurare debent, secundum leges sibi præscriptas.

Contrarium tamen de Iudice, quoad pœnam pecuniariam fisco soluendam, docent Azor, citatus ad 4. Sa V. Restitutio; Vasquez citatus, & de Fiscali Lessius lib. 2. cap. 3. dub. 10. & alij quidam apud Salonem. Nec omninò improbabiler; non solum quod ad eiusmodi multam nondum est acquisitum ius fisco & partibus; sed etiam quia non satis constat, Iudicem & fiscalem debere propriè ex officio & iustitia eiusmodi fortuita fisci emolumenta procurare. Quæ de causa etiam non facile ad eiusmodi restitutionem erunt in confessione cogendi, ante sententiam Iudicis.

82 Colligitur V. Telonarios omnino teneri ad restitutionem neglecti vectigalis, si vectigalia iusta à viatoribus aut non exigant, aut in fiscum non conferant; cum ex proprio officio teneantur, in hoc genere bonum fisci absque controuersia procurare. Secus dicendum de multa pecuniaria, ad fiscum peruentura, si eam procurare negligant, vt parebit.

83 Colligitur VI. Custodes ciuitatum, siluarum, fluminum, licet transgressores ad Magistratum deferre negligant, non teneri ad soluendam illam pecuniariam multam, quæ alioquin ad fiscum peruenisset. Ita cum Bernardo quodam Canonista docent Syluester V. Restitutio 3. quæstione. 5. §. 7. Lessius lib. 2. cap. 13. dub. 10. etsi contrarium sentiant Carbo, Salon. Ratio est. Quia illorum officium per se non videtur spectare bonum fisci, sed securitatem & defensionem boni publici.

Idem ob eandem causam etiam de telonarijs docet Lessius loc. cit. Quia nec ipsi tenentur bonum fisci, talis multæ procuracione, ex officio promouere.

Eadem ratione existimauerim, publicos æstimatores rerum venalium, non teneri ad pecuniariam illam multam soluendam, quam soluisent denunciati rei, etiam si eos deferre negligant.

84 Sicut tamen isti procul dubio tenentur ad compensanda damna communitatis, ex eorum

negligentia consecuta; ita etiam Custodes illi ad damna illicitæ lignationis, venationis, piscationis &c. vt docent omnes, & fatetur Syluester loc. cit. ob rationem contrariam; idque etiam si fortè ipsimet venatores, lignorum caesores, ad hoc non teneantur, vt docent Carbo & Salon. Ceterum quantitas restitutionis ex damno dato boni viri arbitrio taxabitur, vt inferius dicitur dub. 10.

85 Addo tamen, ab hoc onere excusari posse custodes, non solum si lignatio, pabulatio talis &c. iniuste prohibita sit; sed etiam si dissimulent cum ijs, qui ex graui necessitate, in communibus locis ac saltibus, moderate lignantur, pabulantur, quantum sufficit ad suam necessitatem subleuandam, vt ex quadam æquitate docent Carbo & Salon locit citatis.

DVBIVM III.

Quid restituendum ab eo, qui aliū quoad bona animi, seu naturalia, seu supernaturalia iniuste læsit.

Ad S. Thomæ 2. 2. q. 62.

86 **Q**uaritur primo, An & quid restituere teneatur ille, qui alterum in bonis animi naturalibus iniuste læsit; puta per veneficium, philtum, venenum, aut falsi persuasionem. Vbi notandum, naturalia bona animi esse, perspicacitatem ingenij, memoriæ, intellectus; item scientiam, & veri cognitionem.

87 Respondetur. Talis tenetur primo amoliri vim, fraudem, atque etiam veneficium, si qualicita ratione potest: quo spectat etiam, vt qui errorem perniciosum docuit, eum seducto detegat; quin etiam veritatem doceat, si alioquin ex officio docere debuit; alias non, iuxta dicta dub. præced. num. 72. Secundo, tenetur talis etiam adhibitis licitis & possibilibus medijs curare, vt pristina vis animi ac mentis redeat. Tertio tenetur subsecuta damna compensare, ad arbitrium prudentis viri. Ita ex communi docent Caietanus in summa V. Restitutio, Valentia quæst. 6. pun. 5. §. 1. Petrus Nauarrus lib. 2. cap. 2. Ratio per se patet; quia hæc omnia spectant vel ad iniuriam auferendam; vel ad dampnum iniuste illatum compensandum.

Qui tamen bona fide falsum docuit, si ex officio verum docere non debuit, probabiliter non tenetur de damno, vt notat Caietanus citatus; quia credens id sibi imputare debet: præterquam quod tale dampnum quasi fortuito obueniens non est obnoxium restitutioni, iuxta dicta dub. præced. num. 40.

88 An vero præterea pro ipso quoque natura bono, si reduci amplius non possit, aliquid in alio bonorum genere restituendum sit, saltem iuxta arbitrium boni viri, dubium est. Et responderetur, speculatiue quidem probabiliorem videri sententiam affirmatiuam, verum in praxi ad hoc neminem ef-

se rigide cogendum, iuxta ea, quæ de restitutione ab homicida facienda dicuntur. Est enim quoad hoc eadem ratio bonorum animi & corporis.

Quaritur II. An & quid restituere teneatur, qui alium ad peccatum induxit.

89 **A**SSERTIO I. Tenetur ex charitate ad procurandam seducti conuersionem, suasionem, consilio, precibus, & quidem arctius, quam alius, qui non induxit. Ita omnes. Ratio est. Quia talis duplici titulo ad hoc tenetur, & quia proximus est læsi, & quia author est læsionis; quod intelligitur de eo, qui vere inductus est; nam antea ad delinquendum paratum, maiore obligatione charitatis corripendum non putat Salon. quæst. 62. art. 2. controuersia, 2.

90 **A**SSERTIO II. Qui absque vi & fraude alium ad peccatum induxit, suasionem videlicet, precibus, blanditijs, non tenetur idcirco ex iustitia ad emendationem lapsi procurandam. Ita ex communi docent Sotus lib. 4. de iustitia quæst. 6. art. 3. Syluester V. Restitutio quæst. 1. Nauarrus Manual. cap. 14. num. 45. Valentia q. 6. pun. 5. §. 1. Lessius lib. 2. cap. 8. dub. 2. Petrus Nauarrus lib. 2. cap. 2. n. 5. & apud eundem Ledesma & Corduba. Ratio. Quia scienti & volenti nulla fit iniuria: talis autem sciens & volens peccauit. Accedit regula Iuris. *Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit obligatur*, de reg. iur. in 6.

Contrarium tamen apud citatos plerique veteres docent, vt Scotus, Richardus, Paludanus, Gabriel, Maior in 3. d. 15. Adrianus in 4. de Restit. Antoninus 2. p. tit. 2. cap. 2. Angelus, Rosella, quos sequitur Caietanus: sed parum probabiliter, ob dictam rationem.

91 **A**SSERTIO III. Qui per vim, siue metum, aut fraudem alium ad peccatum induxit, tenetur quidem ex iustitia ad vim & fraudem amolendam: sed ad procurandam tamen seducti emendationem ex iustitia non teneri probabiliter videtur. Primum docent omnes, & persepatet.

Secundum docent Sotus, Salon, Petrus Nauarrus, Lessius locis citatis: etsi contrarij præter antiquos illos citatos non improbabiler sentiant Syluester, Nauarrus, Valentia, Ledesma, Corduba citati.

Ratio est. Tum quia peccati dampnum ex sua natura tale est, vt non possit nisi volenti irrogari, & omnis metus respectu huius mali incurrendi, quasi leuis est. Tum quia is, qui iam antea remota vi & fraude, in peccato vitio permanet, tacite cedit iuri suo, alterique remittit obligationem restituendi; perinde ac si quis ablatum à fure palium quasi in manu sua habeat, nec tamen accipere velit.

92 Etsi vero is, qui ex odio Dei aut proximi aliquem ad peccatum inducit, grauius peccet, quam quis homicida; tamen qui ex voluptate, vilitate, vel alia de causa id facit, non grauius peccat, quam homicida; nec si inducat paratum, grauius, quam fur aut prædo: Secus si personam virtuti deditam seducat, vt colligitur ex cap. Merito 15. q. 1. & cap. Deteriores causa 6. q. 1.

Quaritur III. An & quid restituere teneatur, qui aliquem à Religionis ingressu vel professione male abduxit? Suppono, ad nihil teneri, q. alicui nondum

ingressu